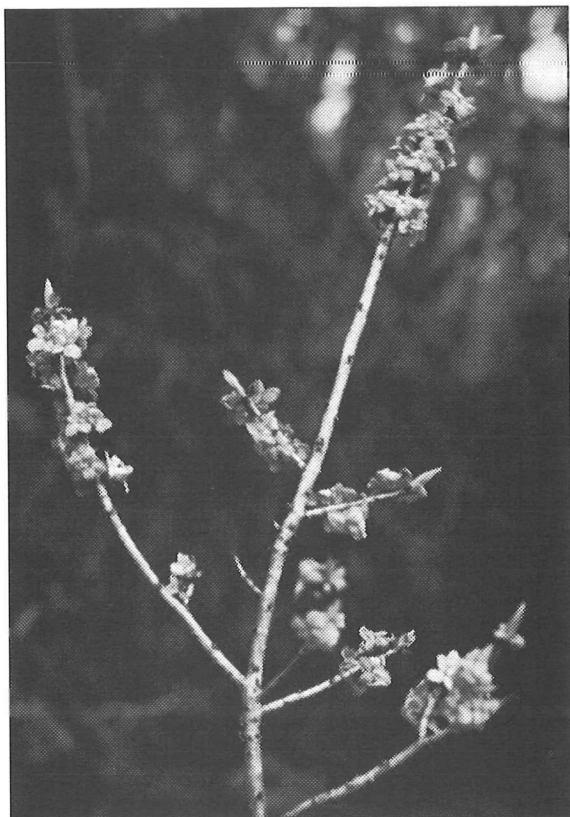

OREBLADET

Medlemsblad for

Trøndelagsavdelingen av Norsk Botanisk Forening

Årg. 7

Nr. 1 – 2004

OREBLADET

Orebladet utgis av:

Norsk botanisk forening, Trøndelags-
avdelingen (NBF-TLA)

Adresse: Vitenskapsmuseet
Seksjon for naturhistorie
Erling Skakkes gt. 47A
7491 Trondheim

ISSN 1501-4924

Redaktør

Svein Terje Båtvik

Abonnement

Bladet utgis med to nummer i året. For medlemmer av Trøndelagsavdelingen av NBF inngår Orebladet i medlemsskapet.

Abonnementspris for ikke-medlemmer er for 2004 kr. 75,-.

Manuskripter

Manuskripter kan sendes som Word-fil (versjon 2000 eller eldre), gjerne som vedlegg til e-post, til:

nbf.tla@vm.ntnu.no eller til

svein-t.batvik@dirnat.no.

Bruk skrifttype Times New Roman i størrelse 12 gjennom hele teksten. Enkel linjeavstand. Overskrifter utheves. For de som ikke har tilgang på PC kan manuskripter sendes maskinskrevet eller tydelig håndskrevet.

Norske plantenavn skal brukes der disse finnes. Eventuelle latinske navn skal stå i kursiv etter det norske navnet uten bruk av bindestrek eller parentes.

Illustrasjoner

Redaksjonen ønsker illustrasjoner i form av strektegninger, diagrammer og foto (både papirkopier og dias). Merk foto som skal returneres med navn og returadresse.

Frist for manuskripter

Vårnummer: 1. april

Høstnummer: 1. november

Styret NBF-TLA:

Dagmar Hagen (leder)

Egil Ingvar Aune

Marthe Gjestland

Trond Magne Storstad

Sølvi Wehn

Akse Østebrøt

Ekskursjonskomiteen:

Anders Lyngstad

Thyra Solem

Dag-Inge Øien

Forsidebildet viser tysbast, *Daphne mezereum*, et kjært vårtegn mange steder i Trøndelag.
Foto: Svein Båtvik

Tegningene i bladet er laget av Dagny Tande Lid og er gjengitt med tillatelse.

Lederen har ordet:

Vi i det nye styret begynner å bli varme i trøya, og har allerede arrangert flere medlemsmøter. Årsmøtet i februar støttet også en videre satsing på Orebladet. Redaktørens initiativ mot fagmiljøene vil forhåpentligvis øke stofftilgangen, slik at det skal bli mulig å fylle bladet i tida som kommer. Styret vil oppfordre alle medlemmer til å komme med små eller store bidrag, slik at vi til sammen kan holde liv i dette trivelig og nyttig bindeledd mellom medlemmene i Trøndelagsavdelingen.

I dette nummeret av Orebladet finner dere både sommerens ekskursjonsprogram og høstens møteprogram. Her bør være noe for enhver smak. Høstens første medlemsmøte har vi forsøkt å gjøre til en forlengelse av ekskursjonsprogrammet, i form av et "Soppmøte". Seinere utpå høsten vil vi få anledning til å vite mer om oppbyggingen og mulighetene som ligger i "Naturbasen". Dette er en database som naturforvaltningen bruker som verktøy, og som også etter hvert vil være tilgjengelig på internett. Årets julemøte vil bli viet de gamle hageplantene. Planter vi kjenner fra gamle dager, og som fremdeles kan finnes i bortgjemte hager dersom vi leiter godt. Med dette programmet mener vi at de fleste vil finne noe av interesse.

Vi i styret håper å se mange av dere på medlemsmøtene. Det er alltid lærerikt, og dessuten hyggelig å møte botanikkvenner over en kaffekopp etterpå.

Da gjenstår det bare å ønske alle en fin sommer, med gode turer i skog og mark. Noen vil sikkert holde seg i "indre trafikkområde", mens andre har kanskje mer eventyrlige planer. Alle har vi mulighet til å få fine stunder i knestående i løpet av kommende årstid.

Kanskje kan noen av opplevelsene deles med andre foreningsmedlemmer, for eksempel som kaffeinnslag på et medlemsmøte, eller kanskje i form av en liten tekst i neste Oreblad?

God sommer!

Hilsen
Dagmar Hagen
Leder i Trøndelagsavdelingen, NBF

Svartor i Trøndelag

Av Eli Fremstad

Noen av oss er gamle nok til å ha brukt Fægris atlas over "kystplanter" (utgitt 1960) mens verket ennå var relativt ferskt. I min tid som vestlending i 1970-80-årene ble "Coast plants" sjekket før vi dro i felt for å se hvilke arter vi sannsynligvis ville finne, hvilke vi skulle speide etter for å gjøre et "godt funn", fylle en luke i utbredelsesbildet til eller finne utposter for. 45 år etter at deadline ble satt for kartproduksjonen er mange av kartene ganske foreldet. Det gjelder særlig for noe kravfulle arter, der mer enn et tiår med løvskogs- og vassdragsinventeringer ga mange nye lokaliteter for "kystplanter". Myr-, havstrand- og heiundersøkelser bidro med nyfunn av mange av de mindre kravfulle artene. Fremdeles kan "Coast plants" brukes til å sjekke det generelle utbredelsesbildet for arter, mens en del av kartene er gått ut på dato.

Trøndelag – en "utpost" for svartor
For svartor, *Alnus glutinosa*, er kartet i "Coast plants" blitt nokså uaktuelt når det gjelder Trøndelag. Rundt 1960 var det på ytterkysten kjent ett funn/én lokalitet på henholdsvis Hitra (sørsiden vest), Ørlandet og Fosnes (ved Salsvatnet, og den gang artens nordgrense i Norge). På nordsiden av Trondheimsfjorden fantes bare belegg fra Verran (ved Verrasundet). På sørsiden markerer kartet flere funn, men jeg husker at Fægri mente at disse var ganske

tvilsomme og at man ikke tok forekomstene der særlig høytidelig, bortsett fra i Snåsa, der det finnes en hel del svartor under forhold som ligner de vestnorske, dvs. i myrkanter, sump, grøftekanter, og i fuktige skråninger. (Svartoras økologi vestpå undersøkte jeg selv tidlig i 1980-årene (Fremstad 1983) og er senere fulgt opp av en hovedfagsoppgave (Lunde 2000). Heller ikke Frosta kunne Fægri avvise; derfra fantes det flere belegg. Ellers fantes det enkeltstående belegg og litteraturangivelser fra Levanger (belegg fra byområdet, litteraturangivelse fra Åsen) og Verdal. Fra Verdal har vi litteraturangivelser og et belegg fra 1898 (i herbarium O). Minst lit knyttet det seg til litteraturopplysninger med usikker eller upresis lokalitetsangivelse i Trondheim og Stjørdal. Fægri (1960) mente for øvrig at utpostforekomster som de i Trøndelag ikke var relikter fra perioder med gunstigere klima, da svartor sannsynligvis hadde videre utbredelse enn i dag, men at "Isolated trees outside the main area are more probably recent immigrants with little or no opportunity of establishing the species permanently, just like the well-known occurrences of trees above the timber-line."

Gjærevoll (1976) sier at "En kjenner den fra Hitra og på en del steder fra Byneset til Snåsa", men det er uvisst hva som ga han grunn til å tro at den

fantas på Byneset; noe belegg finnes ikke derfra.

Svartor i postglasial tid

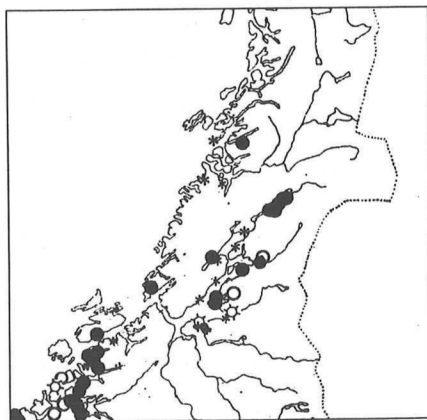
Pollen av gråor og svartor lar seg ikke skille fra hverandre; derfor opererer palynologene med pollenkurver med or som slekt, og kommenterer ut fra pollenspektrene forøvrig hvorvidt det er gråor eller svartor som kan være representert i analysene. Tallantire (1973, 1974) undersøkte både pollen og makrofossiler i Asklundvatnet i Frosta og fant at svartor vokste i Frosta fra ca. 1600 til 700 f.Kr. Etter det ble gråor den dominerende arten (igjen). Tallantire (1974) konkluderte at forekomstene av svartor ved Logtunmyra ikke langt fra Asklundvatnet kan være en relikv eller resultat av en gjeninnvandring i perioder med gunstig klima, som i det 10.-12. århundre eller i mellomkrigstiden. Den siste perioden er lite trolig, for Jørstad (1918) meldte at "Svartor er ikke almindelig, men der vokser spredte trær hist og her paa fugtig grund, baade i og utenfor Markabygden, især i nærheten av vand." Noen av oss som kjenner forholdene i Frosta og svartor i Snåsa er også tilbøyelige til å mene at det må dreie seg om relikvforekomster iallfall i disse kommunene.

Funn etter 1960

Etter 1960 er det i herbarium TRH kommet til belegg av svartor som gjør prikksvermen i Trøndelag litt tettere, dessuten belegg fra Romsdal – Nordmøre der den er langt vanligere enn "Coast plants"-kartet gir inntrykk av. Der er svartor helt sikkert "under

belagt". Økologien til svartor i Nord-Trøndelag ble undersøkt av Gravås (1970). De av hans 15 lokaliteter som ikke faller sammen med lokaliteter som er belagt eller dekket av prikker på "Coast plants"-kartet, er tatt med i listen nedenfor.

Nyfunnene i Trøndelag er ordnet fra sør mot nord, jf. stjernene på figur 1. Parentes om UTM-koordinatene betyr at UTM er angitt av TRH, ikke av finneren selv. For nyfunnene er det på kartet ikke skilt mellom belegg og litteraturangivelser.

Figur 1. Utsnitt av kartet over svartor, *Alnus glutinosa*, i "Coast plants" (Fægri 1960) supplert med funn fra etter 1960, markert med stjerner (belegg i herb. TRH og angivelser av Gravås 1970).

Sør-Trøndelag**Hemne** – 3 belegg

- SV for Stølen. Bekkekant, 30 moh. MR 952,309 (ED). 23.6.1975. E.I. Aune
- Ved Vinjefjorden like N for Øra. Strandkant. 1 moh. MR 994,090 (ED). 22.6.1975. E.I. Aune
- Vinjøre S for Samvirkelaget. 2 moh. MR 992,083 (ED). 22.6.1975. E.I. Aune. Note: Kvist av "gammelola" (se Aune 1976)

Hitra – 4 belegg

- Elv ved Laksådalsvann på Havmyrene. Sydberg. (MR 82,39) (ED). 9.7.1963. E. Mæhre
- Lakså, mellom Laksåvann og Laksådalsvann. Furublandings-skog i berg ved elven. (MR 83,38) (ED). 7.9.1964. A. Skogen
- S-siden (Laksåvik – Kvammen). Stranden av pollen ved utløpet av Lille Brattåa. Øverste strandsone. (MR 81,37) (ED). 25.6.1966. A. Skogen
- Fjellværøy, ved vatn Ø for Vajan [feilskrift for Vågan]. NR 03,57 (ED). 22.6.1974. Simen Bretten

Trondheim – 3 belegg

- Kjøstad (et tre nedenfor gaarden). (NR 67,29) (WGS). 7.7.1892. H. Krohg Stabell
- Voll. Veiskråning i krysset der veien tar av til Loholt. Lite, ung tre, trolig selvsådd. ca. 120 moh. NT 720,319 (WGS). 19.9.2001. E. Fremstad

- Hoeggen-området. Langs sti i grøntområde ("gammeleng") i dalen mellom Risvollan og Steindal barneskole. Sett to steder, flere store busker. Neppe plantet. NR 71,30 (WGS). 100-120 m. 22.9.2002. E. Fremstad

Malvik – 1 belegg

- Flatholmen, Muruvik. Sump nær stranda, ca. 1 moh. NR 91,35 (ED). 14.8.1985. J.I. Holten

Nord-Trøndelag**Frosta** – 2 belegg +

- Logtumyra. 50 moh. NR 84,50 (ED). 6.9.1971. A. Moen
- Lianvatnet. Enkeltrær innimellom bjørk og gråor. ca. 50 moh. NR 878,531 (ED). 28.10.1978. R. Pettersen

Note: Også funnet på NR 884,533 og NR 844,503.

Leksvik – 3 belegg

- Hoven. (NR 76,56) (ED). 26.6.1977. O. Gjærevoll
- Hoven. (NR 76,56) (ED). 25.7.1978. K. Baadsvik
- Hjellup. Kantskog mot havstrand (smal strandeng). 2 moh. NR 83,63 (ED). 24.7.1978. K. Baadsvik

Mosvik – 1 litteraturangivelse

- Langdalsvatnet, Fram-Verran (PR 94-95,85) (WGS). Ca. 80 moh. Gravås (1970)

Levanger – 1 litteraturangivelse

- Nesset, (PR ca. 09,71) (WGS). Ca. 50 moh. Gravås (1970)

Verdal – 1 belegg

- Mellom Prestmo og Heggstad. Fuktig gran-oreskog ved natursti. Skiltet! Ca. 40 moh. PR 27,76 (WGS). 16.6.2000. E. Fremstad

Inderøy – 1 litteraturangivelse

- Agle. (PR 09,91) (WGS). Ca. 70 moh. Gravås (1970)

Steinkjer – 1 belegg, 2 litteraturangivelser

- Elnan. (PS 13-14,03-04) (WGS). Ca. 50 moh. Gravås (1970)
- Viset. (PS 14,03) (WGS). Ca. 60 moh. Gravås (1970)
- Bølaristningen. (PS 42,16) (WGS). 1976. A. Steinvik

Namdalseid – 2 belegg

- Altevannet. (PS 04-06,39-40) (WGS). Udatert S. Altin. Mottatt av TRH i 1972
- Østenden av Altevatnet. Strandkant. Ca. 70 moh. PS 069,401 (WGS). 5.7.2000. H. Holien

Flatanger – 1 litteraturangivelse

- Åfjordbotn (NS ca. 87,49) (WGS). S. Ekker (Holien 2003)

Nærøy – 1 belegg

- Lille Kalvøy v/Abelvær. I kanten av strandeng. 5 moh. PS 03,80 (WGS). 2.7.1998. L.S. Nilsen (Nilsen 1998)

Kommentarer til funnene

For Hemne mener E.I. Aune (pers. medd.) at svartor neppe er særlig hyppigere enn det som er kjent til nå. Han registrerte ikke svartor da han undersøkte skogvegetasjonen i den østre delen av Hemne (Aune 1973). De kjente forekomstene ligger henholdsvis nordøst for Mistfjorden og på Vinjeøra.

Beleggene fra Hitra viser at et område med et par kilometers utstrekning litt vest på sørsiden av Hitra har en del svartor, der arten var kjent fra før. Dessuten finnes svartor lengst i øst, på Fjellværøya. Når en tar i betraktning hvor mye strand-, vann- og myrkanter og slake, fuktige skråninger og kantsoner som finnes på Hitra, og at kommunen tross alt ikke er for godt undersøkt, er mulighetene for nyfunn til stede.

Litteraturangivelsen for Trondheim skriver seg tilsynelatende fra Storm (1882), men hans kilde er Blytts flora (Blytt 1874), som igjen viser til Lindeberg, en referanse jeg ikke har sjekket (men det dreier seg trolig om C.J. Lindebergs beretninger fra reiser i Norge i 1854-55). Sannsynligheten for at angivelsen hadde noe for seg økte da TRH ved rydding i lagerrom fant et belegg fra Kjøstad (Kystad på Byåsen, ca. 140 moh.) fra 1892. Vi vet at finneren bare hadde sett ett individ. I de senere årene har jeg funnet svartor på motsatt side av byen, på Moholt og ved Hoeggen. På Moholt er det en åpenbar nyetablering; tregruppene ved Hoeggen kan ha stått der en stund i gammel kul-

turmark, men alder er ikke kjent. Uansett; noe sted er de kommet fra. De tre beleggene fra Trondheim tyder på at byen kan ha hatt, og kanskje har, mer svartor enn de kjente forekomstene antyder.

Fra Trondheim har TRH også to belegg av hybridene med gråor: Fra Tyholt (NR 71,33), funnet av R. Tambs Lyche, 1917 og fra Rørmyra (NR 64,16) ved T. Lindholm, 1994. Begge er bestemt til hybridene av Reidar Elven i 2003, med et "cf." (konferer) på Rørmyra-belegget. Det siste synes jeg har lite av svartor i seg, mens Tyholt-belegget ser ut som en mellomform.

Det er påfallende at alle Trondheim-beleggene av svartor (rene eller hybridogene) er fra over 100 moh., mens svært mange av forekomstene ellers i landsdelen ligger lavere.

Funnet i Malvik er den eneste strandnære lokaliteten på sørsiden av Trondheimsfjorden, der det er nok er muligheter for flere funn.

Frosta er ett av svartoras "brohoder" ved Trondheimsfjorden. Her har det sannsynligvis vært svartor siden den postglasiale varmetiden og Fægris formening om at det dreier seg om nyetableringer er neppe riktig (se ovenfor). Fremdeles finnes svartor ved Logtomyra (som for det meste er blitt dyrkemark) og noen andre steder i kommunen (A. Lyngstad pers. medd.).

Tidligere kjente forekomster av svartor i Verdal ble oppsummert da jeg laget oversikten over floraen i kommunen (Fremstad 2000). Svartor finnes iallfall 3-4 steder i dag, men TRH har bare ett belegg fra kommunen av ny dato. Fra Inderøy har vi Gravås (1970) sine opplysninger om svartor, verken gamle eller nyere belegg. Bratli (2000, s. 25) nevner svartor som "naturlig forekommende" i Inderøy, men angir ingen lokaliteter. For et par steder i Beitstad i Steinkjer har vi også bare angivelsene fra Gravås.

Forekomsten i Namdalseid binder indre Trondheimsfjord sammen med de hittil få beleggene på Namdalskysten. Det samme gjør en lokalitet i Flatanger som Håkon Holien vil undersøke i 2004. Den norske nordgrensen ble flyttet litt nordover til Nærøy i 1998 (Nilsen 1998). Til sammen markerer disse funnene at svartor har litt mer tyngde i Ytter-Namdalen enn den gammelkjente lokaliteten ved Hende ved Salsvatnet tydet på. Det er grunn til å lete mer etter svartor i Ytter-Namdalen.

I Leksvik er alle "nyfunn" fra 1970-årene. Funnene her og andre føyer seg inn i det mønsteret en nå ser rundt indre Trondheimsfjorden: aksene Frosta – Levanger – Verdal på sørsiden, Leksvik – Verran – Steinkjer på nordsiden og inn mot Snåsa, det andre "brohodet" for arten i Trøndelag. I Snåsa er det såpass mye svartor og på ulike voksesteder at det heller ikke her synes rimelig å redusere forekomstene til resultater av sene spredninger og etableringer. Uten at jeg

har sikre holdepunkter for det, våger jeg å mene at svartor i indre Trondheimsfjord kan være nettopp relikter fra en tidligere større utbredelse. Kanskje fantes det svartor også i Trondheim-området, men i tidens løp er det meste langs fjorden gått tapt under press fra jordbruk og bosetting? Lavlandet rundt fjorden er jo de tettest bebygde og mest kulturpåvirkede delene av landsdelen. Gravås (1970) beskriver for øvrig hvor presset situasjonen er for svartor på de fleste lokalitetene i Nord-Trøndelag. At arten spres også i dag, tyder Moholtfunnet på.

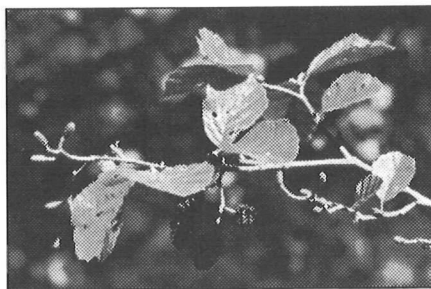
Det er påfallende at svartor så langt ikke er funnet på Fosen-kysten nord for Ørlandet, verken tidligere eller under de senere årenes kartlegging av biologisk mangfold i Fosen-kommunene. Roy Humstads mangeårige saumfaring av Åfjord resulterte heller ikke i svartorfunn.

Etterlysning!

Orebladets lesere oppfordres herved til å ta på svartor-briller under årets botanisering i Trøndelag. Nyfunn som er minst 5 km fra lokaliteter som omtales i denne artikkelen (utenom i Frosta og Snåsa) blir belønnet (på noe vis) under Trøndelagsavdelingens julemøte 6. desember 2004! Nyfunnene må være bekreftet med belegg med angivelse av kommune, sted, hoh., UTM-koordinat, dato og finners navn. Materialet sendes til Vitenskapsmuseets herbarium, Seksjon for naturhistorie, 7491 Trondheim.

Tillegg fra redaktøren:

For å gjøre letearbeidet noe lettere er det under tatt med et foto og en tegning av svartora (figur 2 og 3).

Figur 2. En kvist av svartor, tatt utpå sommeren. Merk at hunraklene er tydelig skaftede. Foto: Svein Båtvik

Figur 3. Svartor slik den er illustrert i Lids flora (1994). Vintergrein til høyre

Litteratur

- Aune, E.I. 1973. Forest vegetation in Hemne, Sør-Trøndelag, western Central Norway. – K. norske Vidensk. Selsk. Miscellanea 12: 1-87.
- Aune, E.I. 1976. "Gammelola" på Vinjeøra. – Adresseavisen 15.11.1976. Også utgitt i K. Norske Videnskabers Selskabs Museum Fortids kultur – samtids natur.
- Blytt, A. 1874. Norges flora eller beskrivelse over de i Norge vildt-voxende karplanter tilligemed angivelse af deres udbredelse. 2. del. – A.W. Brøgger, Christiania.
- Bratli, H. 2000. Biologisk mangfold i Inderøy kommune. – NIJOS rapport 04/2000: 1-68
- Fremstad, E. 1983. Role of black alder (*Alnus glutinosa*) in vegetation dynamics in West Norway. – Nordic Journal of Botany 3: 393-410.
- Fremstad, E. 2000. Botanisk mangfold i Verdal, dokumentert hovedsakelig med litteratur og herbariemateriale. – NTNU Vitenskapsmuseet Rapport Bot. Ser. 2000-3: 1-81.
- Fægri, K. 1960. Maps of distribution of Norwegian vascular plants. I. Coast plants. – Universitetet i Bergen Skrifter 26: 1-134 s., pl.
- Gjærevoll, O. 1976. Floraen i Trøndelag. – s. 56-72 i Søraa, G. (red.) Bygd og by i Norge. Trøndelag. Gyldendal, Oslo.
- Gravås, A.A. 1970. Svartor (*Alnus glutinosa*). Med spesiell vekt på forekomstene i Nord-Trøndelag. – Hovedoppgave Norges landsbrukshøgskole. 51 s. Upubliseret.
- Holien, H. 2003. Botanisk mangfold i Namdalseid kommune. – Høgskolen i Nord-Trøndelag Rapport 13: 1-140.
- Jørstad, I. 1918. Træk fra vekstlivet paa Frosta. – s. 7-24 i Frosta i gammel og ny tid. [Bygdebok] Utgit i anledning festaaret 1914 av ein nemd.
- Lunde, B.N. 2000. Vestnorske svartorsumpskoger. Klassifikasjon, økologi og dynamikk, særlig med henblikk på utviklingstendenser etter opphørt bruk. – Cand.scient.-oppgave Universitetet i Bergen. 137 s., vedlegg. Upubliseret.
- Nilsen, L.S. 1998. Svartor *Alnus glutinosa* ved Abelvær i Nærøy – ny nordgrense. – Blyttia 556: 239.
- Storm, V. 1882. Veiledning i Throndhjems omegns flora med en kortfattet, botanisk form- og systemlære, til skolebrug og selvstudium. 2. forøg. oplag. – Throndhjem. 131 s.
- Tallantire, P.A. 1973. Some data on the history of Alder in Trøndelag, Norway. – Grana 13: 18-24.
- Tallantire, P.A. 1974. The palaeo-history of the grey alder (*Alnus incana*) (L.) Moench and black alder (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.) in Fennoscandia. – New Phytologist 73: 529-546.

Eli Fremstad, NTNU,
Vitenskapsmuseet, Seksjon for
naturhistorie, 7491 Trondheim
Eli.Fremstad@vm.ntnu.no

Litt videre om svæver – *Hieracium*

Av Arne Garthe

Vi skal nå se litt på hvordan man kan gjenkjenne de vanligste svævene som ikke tilhører gruppen *Pilosella* i felten. Det vil som regel dreie seg om tre-fire artsgrupper: *Vulgata* - beitesvæver, *Rigida* - stivsvæver, *Sylvatica* - skogsvæver og *Caesia* - blåsvæver. Det viser seg at avgrensningen av seksjonene kan by på større vansker enn avgrensning mellom de forskjellige artene. For å få bedre oversikt og slippe å gå igjennom nøklene med alle arter, bør man fordele artene i seksjoner.

Vulgata (se figur 1) har en bladrosett som er ganske fåbladig; 2-4 blad som oftest er like store som stengelbladene, og vanligvis mer eller mindre opprette; bladbasen er som regel kileformet, sjelden bred eller avrundet. Tennene er i de fleste tilfeller fremoverrettet. Det er som regel mer enn ett stengelblad (2-5), de øvre er ofte sterkt redusert. Beitesvævene blomstrer senere enn skogsvævene, vanlig i midten av juni, men kan blomstre hele juli. Kurvblomsterstillingen har alltid rette greiner og er mer eller mindre jevnhøy.

Sylvatica (se figur 2) har en mer rikholdig bladrosett; 4-6 blad, og disse er ganske store og oftest trykt flatt mot bakken. Bladbasis er hjerteformet, tverr, avrundet eller smal og

kileformet. Bladets tenner står rett ut eller noe bakoverrettet eller til og med fremover! Det er som regel bare ett stengelblad, aldri mer enn to. De blomstrer tidlig i juni, kurvblomsterstillingen har ofte buede greiner, men de kan også være rette.

Rigida (se figur 3) kan i noen tilfeller forveksles med *Vulgata* med mange stengelblad, men de har som regel ingen bladrosett, kun et par tre blad nederst på stengelen, disse er dessuten visnet når planten blomstrer. Det kan under visse betingelser, avhengig av miljøet, dannes en falsk bladrosett. Bladene har alltid kileformet basis. Det er oftest mer enn 4 blad på stengelen, ofte 5-15. Jeg vil her benytte anledningen til å henvise til at det i Lid & Lid (1994) står at bladene er "lite tanna". Dette medfører ikke riktighet! Bladene kan til og med være helt ekstremt tannet.

Caesia ligner *Vulgata*, men bladene er mer blågrønne av farge og som regel med færre hår enn *Vulgata*. Disse gruppene kan være vanskelig å skille fra hverandre bare på bladfargen, det er jo et vurderingsspørsmål om hva som er grønt og hva som er blågrønt. Det tryggeste her er å holde seg til nøkkelen og der finne andre karakterer som gjør skillet greit!

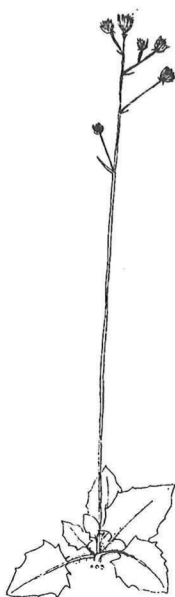

Figur 1. (til venstre): Beitesvæve *Hieracium* seksjon *Vulgata*. Fra Johansson (1985)

Figur 2. (nederst til venstre): Skogsvæve *Hieracium* seksjon *Sylvatica*. Fra Johansson (1985)

Figur 3. Stivsvæve *Hieracium* seksjon *Rigida*. Fra Pugsley (1948)

Litteratur

- Johansson, B.G. 1985. Släktet *Hieracium*, fibblor, på Gotland. – Rindi 5: 23-41.
- Lid, J. & Lid, D.T. 1994. Norsk flora. 6. utg. ved R. Elven. – Det Norske Samlaget, Oslo. 1014 s.
- Pugsley, H.W. 1948. A prodromus of the British *Hieracia*. – J. Linn. Soc. Bot. 54: 1-356, 17 pl.

Arne Garthe,
Jakob Kjeviks v. 6D,
7020 Trondheim

Både strandkvann og fjellkvann kan gi blemmer på huden

Av Sverre Bakkevig

I Rogaland er det ganske vanlig at barn og voksne om sommeren kan få blemmer etter kontakt med strandkvann. Det er typisk at det skjer i forbindelse med lek og bading og i varmt fint sommervær med klart solskinn.

Et av de verste tilfellene fant sted på Solastranden, der en hytteeier i strålende solskinn ryddet tomten sin for strandkvann. Bare iført shorts bar han flere fang med avskåret strandkvann og fikk plantesaften både på armene og rundt livet. Etter noen dager fikk han så mye røde, væskefylte blemmer at han måtte til lege, og i flere uker måtte mannen gå med store bandasjer og bruke ekstra vide bukser og bukseseler.

På 70-tallet var det lite kjent at strandkvann ga samme hudskader som tiggersoleie, og siden tiggersoleie også var vanlig langs strendene ble det en tid altfor stort fokus på denne arten. Jeg har ofte blitt kontaktet om slike skader og jeg har da undersøkt vegetasjonen på "skadestedet". Nesten samtlige tilfeller jeg har vært borti har vist seg å skyldes strandkvann. Det synes også å være store mørketall. Mange opplever noen uforklarlige blemmer på ungene etter strandturen, men det blir ingen dramatikk og det går over

av seg selv. Det er bare de alvorligste tilfellene som blir behandlet av lege eller kommer i media, og der det blir påvist at strandkvann er årsaken.

Kan også fjellkvann gi blemmer? Jeg kjenner ikke noen tilfeller fra Rogaland der turgåere i fjellet har fått blemmer av fjellkvann. Problemet var heller ikke kjent i ledelsen for Stavanger Turistforening, men fra Ove Fosså i Sandnes fikk jeg en veldig interessant referanse til en artikkel fra Færøyene. Joensen (1951) skriver "Um hvonnina i Føroyum, serliga um nýtsluna til matna og um hvannsárið". Han refererer til en kommunelege som har fått inn to tilfeller av blemmer etter at folk har sanket kvann, et i 1947, og et i 1950. På den tiden var det tydeligvis tradisjon for å sanke kvann til mat, og Joensen nevner både den ville "bakkakvannen" og hagekvannen. Den ene av legens pasienter hadde båret et fange med kvann under armen, den andre på ryggen, inntil bar hud, og i det ene tilfellet tok turen hjem et par timer. For begge hadde blemmene kommet først omtrent 48 timer etter eksponeringen for solskinn.

Joensen har erfart både fra seg selv og andre at om bare kvannsaft gnis

inn i huden skjer intet hvis området ikke blir belyst med sollys. Skaden skyldes altså en fotokjemisk reaksjon (fotodermatitt). Joensen har også gjort et eksperiment på sin egen arm. Den ble smurt inn med frisk kvannesaft og så dekket med svart papir. I papiret var der to hull og Joensen utsatte så de to åpningene for kraftig solskinn i 35 minutter. Den ene var dekket av et 0,2 mm tykt glass. Etter vel et døgn var det på de eksponerte flekkene svak rødme, noe mindre der det hadde vært glass. Etter 48 timer var flekkene sterkt røde og etter 88 timer hadde det dannet seg blærer som brast ved berøring. Det dannet seg da sår som det tok svært lang tid å lege, og huden var misfarget i et halvt år. Det som skjer når blærene brister er nemlig at det lett går infeksjon i såret.

Joensen kjenner også tilfeller der folk har fått sår rundt munnen etter å ha spist kvannestilker ute i solskinn. Han nevner at det er tradisjon at den som spiser kvann skal unngå å få saften på leppene og en bør tørke seg godt eller vaske seg rundt munnen etterpå.

På denne bakgrunn er det all grunn til å tro at også norsk fjellkvann kan gi blemmer om en først får plante-saften på huden, og så blir eksponert for sollys. Men er strandkvann verre enn fjellkvann? Jeg tror ikke det, men når problemet er mer kjent fra

strendene enn fra fjellet har det trolig flere årsaker:

- Når en er på stranden og bader er der vanligvis sol, varmt, en er lenge i solen, og har lite klær på seg

- Når en går i fjellet er det slett ikke alltid sol, vanligvis kjøligere og en har mer klær på seg

- Mitt inntrykk er at det er lite fjellkvann der folk går, helst må en opp i utilgjengelige brattheng, lier og urer for finne urørt kvann. Jeg har gått fra Haukelisæter til Suldal, gjennom Kvanndalen, uten å finne en eneste kvann i nærheten av stien (Bakkevig 1983). Beitende dyr er trolig en medvirkende årsak til det

- På stranden vokser strandkvann slik at det kan være aktuelt å sole seg eller sitte akkurat der det vokser strandkvann, eller barn bruker de store bladene eller stengelen til lek. I fjellet er disse situasjonene lite aktuelle fordi den oftest vokser på steder en ikke går, sitter eller leker

- Selv om mange er interesserte i nyttevekster, er fjellet mest forbundet med molter og andre bærslag. De ganske få som vil bruke kvann til mat vil trolig ikke sanke en hel bør som bæres mot naken hud. Mer sannsynlig vil de ta en stengel eller to og på en "dannet og renselig måte" frakte den til hus eller hytte, og rense, tilberede og spise den innendørs. Det er ikke mange som i dag skjærer

av en kvannestengel og gnasker på den ute i solskinnet så saften renner nedover haken og får tørke inn i huden!

Aune (2003) refererer kilder som viser at kvann kan gi fotodermatitt, men han har ikke funnet svar på spørsmålet om strandkvann er verre enn fjellkvann, og spør om andre vet noe om dette. Problemet er at der er flere variable faktorer som gjør at det er vanskelig å sammenligne episoder fra fjellet med episoder fra strendene. Det kan være forskjell i mengde plantesaft en fikk på seg, tiden en var ute i solskinn, styrken på solskinnet kan variere, årstiden kan ha noe å si, osv. Skadene etter kontakt med kvannesaft kan derfor vanskelig sammenlignes.

Egentlig er det bare én sikker måte å få svar på Aunes spørsmål på. Det er å gjenta Joensen sitt forsøk, men med den forskjell at en smører en del av armen med frisk strandkvannsaft og en del med fjellkvannsaft og lar solen lyse på en flekk av hver. Den som vil prøve dette må være villig til å få store blemmer på armen som klør og svir. Etter en tid flasser huden av, og det oppstår stygge sår som ligner på brannsår, fargen er rødbrun eller svart. Det skjer ofte en ødeleggelse av vevet under huden (nekrose), som i ekstreme tilfeller kan føre til koldbrann. Hvis en er heldig og unngår infeksjon i såret, dannes det etterhvert en mørk skorpe, og såret er helt grodd etter et halvt år

eller mer. Med slike utsikter melder jeg meg ikke som frivillig forsøksperson. I stedet velger jeg å tro at strandkvann og fjellkvann er like ubehagelige for den som får plante-saft på seg i sollys.

Litteratur

- Aune, E.I. 2003. Kvann og blemmer. – Orebladet 2003 (1/2), 15-16.
- Bakkevig, S. 1983. Botanikk for fjellvenner. – Stavanger Turistforenings Årbok 1982, 3-108.
- Joensen, H.D. 1951. Um hvonnina i Føroyum, serliga um nýtsluna til matna og um hvannsárið. – Vardin XXXIX, 143-154.

Internett: De som vil lese mer om dette emnet vil finne mye interessant stoff ved å søke på phytophotodermatitis og angelica.

Blomstrende strandkvann *Angelica archangelica* ssp. *litoralis* ved Stavanger.

Foto Svein Båtvik

Norsk Botanisk Forening, Trøndelagsavdelinga

Vitenskapsmuseet, Seksjon for naturhistorie,
Erling Skakkes g. 47 A,
7491 Trondheim
e-post: nbftla@vm.ntnu.no

Referat – årsmøte 9. februar 2004 kl 19.00

Møtet vart holdt i auditoriet i Suhm-
huset, Vitenskapsmuseet,
Trondheim.

Dagsorden for årsmøtet i Norsk botanisk forening, Trøndelagsavd.

- 1 Godkjenning av innkalling og sakliste
- 2 Årsmelding for Trøndelagsavdelingen 2003
- 3 Regnskap 2003
- 4 Fastsettelse av kontingent for 2005
- 5 Arbeidsplan for 2004
- 6 Budsjett for 2004
- 7 Valg

Sak 1 Godkjenning av innkalling og sakliste (med åpning og konstituering)

Det var 18 frammøtte medlemmer.
Leder Marthe Gjestland ønsket
velkommen.

*Innkalling og sakliste vart
enstemmig godkjent. Marthe
Gjestland vart valgt til møteleder og*

*Egil Ingvar Aune til referent (begge
enstemmig).*

Sak 2. Årsmelding for Trøndelags- avdelingen 2003

Årsmeldinga, som er gjengitt neda-
for, var sendt ut til alle medlemmene
sammen med innkallinga og vart
kort referert av møtelederen:

Årsmelding

Avdelingen hadde per 31. desember
2003 i alt 148 (156) medlemmer,
herav 101 (105) A-medlemmer, 35
(39) B-medlemmer og 12 (12) C-
medlemmer. Tallene i parentes er
fjorårets.

Den totale kontingenten har vært
henholdsvis kr 370, 135 og 105.

Styret har bestått av:

- Marthe Gjestland, leder
- Egil Ingvar Aune, sekretær
- Sunniva Aagaard, kasserer (til 1.
september 2003)
- Trond Magne Storstad, styremed-
lem, kasserer (fra 1. september 2003)
- Olga Hilmo, styremedlem
- Akse Østebrot, styremedlem

Ekskursjonskomité:

- Anders Lyngstad
- Einar Kongshaug
- Dag-Inge Øien

Revisorer:

- Bodil Wilmann
- Per Arild Aarrestad

Redaksjonskomité for Orebladet:

- Arne Jakobsen, redaktør
- Inga E. Bruteig
- Svein T. Båtvik

Valgkomité:

- Dagmar Hagen
- Asbjørn Moen

Møter

Det har vært holdt 6 medlemsmøter i 2003 med et snitt på ca. 20 deltakere.

- 10. februar: Ane S. Guldahl:
Ringve botaniske hage, formidling
av botanikkfag og et sted å lufte
bikkja
- 10. mars: Årsmøte
Bjørn Ivar Honne: Den fenologiske
hagen ved Kvithammar forsknings-
senter. Kan vi lese klimaendringer?
- 7. april: Eli Fremstad og Kaare
Aagaard: Opplevelse av natur i
Trondheim by
- 12. mai: Kjell Furuset: En hyllest
til løvetannen
- 13. oktober: Per Arild Aarrestad:
Hvorfor forsker vi i Afrika ? Et
eksempel på bistanndssamarbeid fra
Chobe National Park i Botswana
med vekt på kapasitetsoppbygging
og naturforvaltning

- 3. november: Svein T. Båtvik:

Giftplanter i Norge

- 1. desember: Oppsatt møte avlyst
pga. sykdom.

Ekskursjoner

- 22. mai: Thyra Solem: Ettermiddag
til Flatholmen, Muruvik, Malvik. 5
deltakere

- 7. juli: Dag-Inge Øien: Åpen dag
på Sølendet, Brekken, Røros. 24
deltakere

- 23. august: Sigmund Sivertsen:
Fersdalen, Meråker. 4 deltakere

- 13. september: Thyra Solem og
Marthe Gjestland: Soppekursjon
til Vassfjellområdet, Klæbu. 7
deltakere

- Helgeekskursjon til Snåsa i slutten
av juni måtte avlyses pga. sykdom.
Flere var påmeldt

Turer

- 15. juni: Villblomstenes dag:
* Stephen Barstow, Jan Erik Koe-
foed og Sigrid Lindmo: Malvik-
odden, Malvik. Medarr.: Nyttevekst-
foreningen. 2 deltakere
- * Tommy Prestø: Fagerheim, Lade,
Trondheim. 7 deltakere
- * Marthe Gjestland: Granåsen,
Trondheim. Medarr: Trondhjem
Skiklub. 5 deltakere
- * Bjørn Sæther: Hyttfossen, Klæbu.
Medarr: Byen, bygdene og kunn-
skapen. 50 deltakere
- * Ingerid Angell-Petersen: Homla-
juvet, Malvik. Medarr: Trondhjems
turistforening. 40 deltakere

Andre arrangementer:

- 7. september: Egil I. Aune: Høstdag ved Haukvatnet, Trondheim. Arr: Trondheim friluftsråd. Stand og spørrekonkurranse
- 14. september: Sopputstilling med soppkontroll. Schøninghuset, Trondheim. >100 voksne. Samarbeid med Nyttevekstforeningen og Vitenskapsmuseet
- 8. oktober: Utstilling om Linnés plantesystem på møte i Byen, bygdene og kunnskapen i forbindelse med 250 års-jubileet for utgivelsen av Caroli Linnæi: "Species plantarum". Utstillingen stod én måned i Suhmhuset, Trondheim

Annet:

- Orebladet har utkommet med et dobbeltnummer i 2003 pga. liten tilgang på stoff
- Drift av nettsidene til NBF-TLA (http://www.ntnu.no/vmuseet/nathist/nbf_tla/). Web-redaktør Egil I. Aune
- Lokalfloraprojekt. Utpekt Arne Jakobsen, Svein T. Båtvik og Ingar Pareliussen som kontaktpersoner mot Vitenskapsmuseet
- Trond Magne Storstad representerer avdelingen i Sør-Trøndelag Forum for natur og friluftsliv
- Sunniva Aagaard og Marthe Gjestland representerte avdelingen hos Fylkesmannen på dialogdagen med frivillige organisasjoner

- Marthe Gjestland deltok på det årlige møtet mellom DN og SABIMA

Markedsføring:

- Kunnskapskalenderen utgitt av Byen, bygdene og kunnskapen har hatt avdelingens møter og andre arrangementer i sin oversikt, og Villblomsternes dag ble tatt med i en annonse
- Oppslag på arbeidsteder
- Foreningens nettsider (http://www.ntnu.no/vmuseet/nathist/nbf_tla/) og e-post til medlemmer med kjent e-postadresse

Årsmeldinga vart enstemmig vedtatt.

Sak 3 Regnskap 2003

Regnskapet, som er gjengitt nedafor, var sendt ut til alle medlemmene sammen med innkallinga og vart kort referert av kassereren:

Manglende kontingentoppgjør fra hovedforeninga vart kommentert fra møtelyden. Forøvrig var det ingen merknader.

Kassereren leste så opp revisjonsberetning for 2003, datert 6.2.2004 og underskrevet av de to årsmøtevalgte revisorene, Bodil Wilmann og Per Arild Aarrestad (som begge var tilstede).

Norsk botanisk forening, Trøndelagsavdelingen, Regnskap 2003:

Resultatkonto

	Utgifter (= debet)	Inntekter (=kredit)
Kontingent		4 573,64
Administrasjon	2 185,50	
Orebladet	3 902,00	
Møter, inkl. loddsalg		315,50
Soppstilling		345,00
Reiser	830,40	
Diverse	470,00	
Renter		878,91
Sum:	7 387,90	6 113,05
<u>Resultat (underskudd)</u>		<u>1 274,85</u>
Sum:	7 387,90	7 387,90

Egenkapitalkonto

	Debet	Kredit
Egenkapital 31.12.02		47 728,79
Resultat 2003	1 274,85	
<u>Egenkapital 31.12.03</u>	<u>46 453,94</u>	
Sum:	47 728,79	47 728,79

Balansekonto

	Debet	Kredit
Kasse	3 470,50	
Kapitalkonto	36 741,57	
Driftskonto	6 586,87	
Kreditorer (gjeld)		345,00
<u>Egenkapital</u>		<u>46 453,94</u>
Sum:	46 798,94	46 798,94

Trond Magne Storstad (sign.)
kasserer

Beretninga anbefalte regnskapet godkjent, og årsmøtet godkjente det enstemmig.

Sak 4 Fastsettelse av kontingent for 2005

Styrets forslag var:

De lokale kontingentsatsene for 2005 holdes uendret, dvs. kr 108 for A-medlemmer og kr 105 for B- og C-medlemmer.

Forslaget vart enstemmig vedtatt.

Sak 5 Arbeidsplan for 2004

Styrets forslag, som er gjengitt nedafor, var sendt ut til alle medlemmene sammen med innkallinga og vart kort referert av møtelederen:

- Det holdes 4 medlemsmøter i vårsemesteret og 3 om høsten

- Det arrangeres dags-, ettermiddags- og helgeekskursjoner
- Villblomstenes dag 13. juni. Koordinator Marthe Gjestland
- Orebladet utgis med to nummer
- Floravokterprosjektet. Forening- en er koordinator for prosjektet i Nord- og Sør-Trøndelag
- Fortsatt samarbeid i Forum for natur og friluftsliv
- Videre utvikling av lokalfloraprojektet

Det framlagte forslaget vart enstemmig vedtatt.

Sak 6 Budsjett for 2004

Forslaget, som er gjengitt nedafor, var sendt ut til alle medlemmene sammen med innkallinga:

	Inntekter	Utgifter
Orebladet		8 000,00
Kontingent	15 000,00	
Administrasjon		3 000,00
Reiser		4 000,00
Møtevirkosomhet (inkl. loddsalg.)	0,00	0,00
Renter	500,00	
Annonsering		2 000,00
Sopputstilling	500,00	
Lokalflora		2 000,00
Sum:	16 000,00	19 000,00
Resultat (underskudd):	3 000,00	

Forslaget vart enstemmig vedtatt.

Sak 7 Valg

Forslag fra valgkomiteen (Dagmar Hagen og Asbjørn Moen) var sendt ut sammen med innkallinga. På det utsendte forslaget mangla to navn. Asbjørn Moen la fram innstillinga fra komiteen og supplerte lista med de to manglende navna.

Det komplette forslaget fra komiteen vart dermed:

Styret

Det skal velges

- Leder (for ett år).
Forslag: Dagmar Hagen, ny (er forespurt og villig) (Marthe Gjestland sier nei til gjenvalg)
- To styremedlemmer (for to år). Forslag: Marthe Gjestland, ny i denne rollen (er forespurt og villig); Egil Ingvar Aune, gjenvalg (er forespurt og villig)
- Ett styremedlem (for ett år, erstatter for Sunniva Aagaard)
Forslag: Sølvi Wehn

Storstad og Østebrøt er ikke på valg.

Revisorer

Forslag: Per Arild Aarrestad, gjenvalg (for to år, er forespurt og villig). Wilmann er ikke på valg.

Ekskursjonskomiteen

Forslag: Dag-Inge Øien, gjenvalg (for to år, er forespurt og villig); Thyra Solem, ny (for to år, er forespurt og villig).
Lyngstad er ikke på valg.

Redaktør for Orebladet

Forslag: Svein T. Båtvik (er forespurt og villig til å stille som redaktør, på visse vilkår (se nedafor). Arne Jakobsen sier nei til gjenvalg).

Det vart ikke presentert noen alternative forslag. Først vart leder valgt, deretter de øvrige kategoriene gruppevis. Årsmøtet slutta seg enstemmig til alle forslaga (ved akklamasjon).

Før valget på redaktør redegjorte Svein Båtvik for sine vilkår som gikk på økonomiske forutsetninger, stofftilgang og tekniske forutsetninger. Han oppfatta det vedtatte budsjettet som tilfredsstillende når det gjelder økonomien. Videre forutsatte han at avtalen med trykkeriet er grei når det gjelder det tekniske og rekner med at dette kan avklares gjennom kontakt med avtroppende redaktør. Kjernepunktet er stofftilgangen som han vil forsøke å sikre gjennom å få en kontaktperson/redaksjonsmedlem på hvert av de tre tyngste botaniske fagmiljøa i Trondheim (Vitenskapsmuseet, Institutt for biologi og NINA).

Konklusjonen var at han var villig til å ta redaktøransvaret for ett år og at situasjonen deretter må evalueres.

Årsmøtet tok vilkåra til etterretning og valgte enstemmig Svein Båtvik som redaktør for ett år.

Valgkomite

Det avtroppende styrets forslag var: Asbjørn Moen (gjenvalg) og Olga Hilmo (ny, forespurt og villig).

Årsmøtet slutta seg enstemmig til forslaget.

Møtelederen bad til slutt om års-møtets tilslutning til at Liv S. Nilsen blir foreslått som Trøndelags-avdelingas representant i den sentrale valgkomiteen for to år (forespurt og villig).

Årsmøtet vart heva klokka 19⁴⁰.

Etter årsmøteforhandlingene (kl. 19⁴⁵) var det åpent foredrag:

Jens Rohloff: Aromatiske planter og eteriske oljer. Bruk og anvendelse i vår tid.

På denne delen av møtet var det totalt 24 tilhørere.

Etterpå var det sosial samling med kaffe/te og "skuffkake", pluss utlodning av tre potteplanter.

Ekskursjonsprogram 2004 for Norsk botanisk forening – Trøndelags- avdelinga

Søndag 6. juni:

Ulvinbakkan i Inderøy

Vi skal se på et område med bl.a. fine strandberg og rik lauvskog. Ta med nistemat. Oppmøte på Viten-

skapsmuseet og transport til området med personbiler. Avgang kl. 10.00. Påmelding til telefon 73 59 22 60 seinest torsdag 3. juni, si fra om du kan stille med bil og hvor mange passasjerer du kan ta med. Ledere: Per Arild Aarrestad og Anders Lyngstad.

Søndag 13. juni:

Villblomstenes dag

Botanisk forening og samarbeidspartnere vil arrangere "blomsterturer" flere steder i Midt-Norge. Hvis det ikke står noe annet, vil turene vare ca. to timer. Det vil bli lagt inn en liten rastepause, så ta med matpakke og termos. De turene som er bestemt til nå er:

Trondheim:

1. Området rundt Kristiansten festning; oppmøte: Parkeringsplassen ved Festningsgaten kl. 16, turleder: Thyra Solem
2. Rundt Teisendammen; oppmøte: Byåsen Butikksenter, parkeringsplassen kl. 13, turleder: Asbjørn Moen
3. Dragvollskogen; oppmøte: Åsvang skole, hovedinngangen kl. 12, turleder: Liv S. Nilsen
4. Rønningen – Smistad: Tur i samarbeid med Trondhjems skiklubs "Søndagsturen"; oppmøte: Parkeringsplassen i Granåsen kl. 11, turleder Marthe Gjestland

Malvik: Malvikodden; tur i samarbeid med Nyttevekstforeningen; oppmøte: Malvik sentrum ved butikken og holdeplass for Nettbuss

kl. 11 (varighet tre timer),
turledere: Stephen Barstow,
Sigrid Lindmo og Jan-Erik Kofoed
Orkdal: Espå – Rødåsen; oppmøte:
Parkeringsplassen etter veibommen
kl. 12, turleder: Ingrid Bjørklund
Hemne: Vessemarka; tur i samarbeid
med Hemne hagelag: Oppmøte ved
Skihytta kl. 11, turledere: Martin
Steinveg og Egil Ingvar Aune
Stjørdal: Steinvikholmen og om-
kringliggende område; oppmøte kl.
10, parkering ved Steinvikholmen,
ledere: Tor Bjørgen og Arnt
Steinvik.

Det kan bli flere villblomsturer, følg
med på internettadressen
(http://www.ntnu.no/vmuseet/nathist/nbf_tla/villblomst.html) og i avis-
ene. Der kommer det også detaljer
om oppmøtested og tidspunkt der det
mangler. Kontaktperson for Vill-
blomstenes dag i Midt-Norge er
Marthe Gjestland (tel.: 73 93 86 89,
e-post: marthe.gjestland@start.no)

Mandag 21. juni: Ettermiddagstur til Lian i Trondheim

Vandring og botanisering i de gamle
slåtte- og beitemarkene fra restau-
ranten og sørover. En stor bestand av
orkideen grov nattfiol finnes i om-
rådet. Oppmøte ved restauranten kl
17.00. Leder: Dag-Inge Øien.

Mandag 5. juli:

Åpen dag på Sølendet, Røros

Åpen dag med omvisning i Sølendet
naturreservat på Brekken. På Sølend-
et finner vi store rikmyrer med en

overdådig blomstring av orkideer
som brudespore og lappmarihand. I
reservatet drives det aktiv skjøtsel
for å hindre gjengroing av de artsrike
slåttemyrene. Det vil bli en demon-
strasjon av skjøtelsesmetodene som
brukes. Omvisning av botanikere fra
Vitenskapsmuseet under ledelse av
professor Asbjørn Moen. Frammøte
kl. 12.00 på parkeringsplassen ved
Sølendet naturreservat. Avkjørsel
ved brua over Glåma. Beregn tre
timers kjøring fra Trondheim.

Lørdag 21. august:

Botaniseringstur til Skaun

Vi utforsker relativt "ukjent land",
botanisk sett, i området sørvest for
Malmsjøen. Ta med nistemat. Opp-
møte på Vitenskapsmuseet og trans-
port til området i personbiler. Av-
gang kl 10.00. Påmelding til telefon
73 59 22 60 seinest onsdag 18.
august. Ledere: Dag-Inge Øien m.fl.

Lørdag 11. september:

Soppekursjon

Ekskursjonsmål ikke bestemt ennå.
Oppmøte på Vitenskapsmuseet.
Avgang kl 09.00. Påmelding til
telefon 73 59 22 60 seinest torsdag
9. september. Ledere: Marthe
Gjestland, Sigmund Sivertsen og
Thyra Solem.

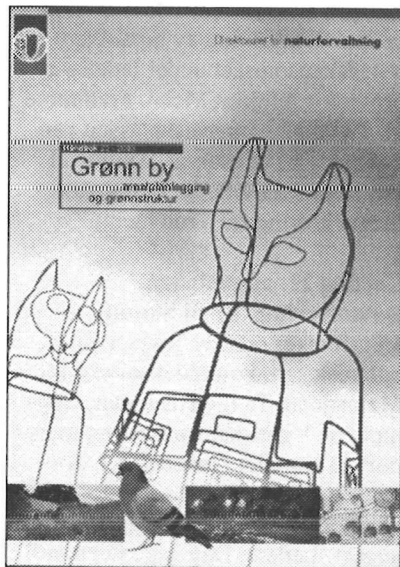
Søndag 12 september:

Soppstilling

På Vitenskapsmuseet (Schøning-
huset) kl. 14.00-20.00 (i samarbeid
med Nyttvektstforeningen og
Vitenskapsmuseet)

To nye håndbøker fra Direktoratet for naturforvaltning

Av Akse Østebrot

Grønnstruktur – verdifulle naturområder trua av fortetting!

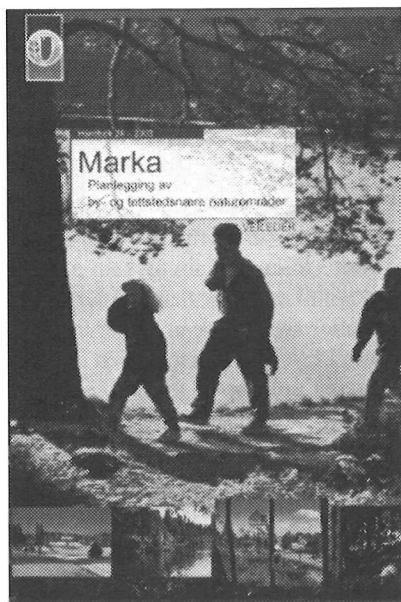
Grønnstruktur er veven av mer eller mindre sammenhengende store og små naturpregede områder i byer og tettsteder. Den har betydning for menneskers helse og trivsel, friluftsliv og lek, lokalklima, og for ivaretagelse av plante- og dyreliv og landskapsverdier.

Mange kommuner har ikke oversikt over naturområdene og grønnstrukturen innenfor tettstedsgrensen. Nå som fortetting er en strategi for

en miljøvennlig by- og tettstedsutvikling stilles kommunene overfor store og nye utfordringer. Uten kunnskap om grøntområdenes betydning og verdi kan verdifulle områder og bokvaliteter i nærmiljøet ødelegges eller tapes.

Håndboka *"Grønn by ...arealplanlegging og grønnstruktur"* (DN-håndbok 23 – 2003) gir:

- En innføring i kartleggingsmetodikk for grønnstruktur, "Grønn Plakat", med fokus på temaene natur, landskap og friluftsliv/rekreasjon
- Den presenterer også bruk av geografiske informasjonssystemer, GIS, som verktøy i denne sammenhengen
- Det vises erfaringer fra flere kommuner, bl.a fra Miljøbyprogrammet (MD 1992-2000) samt indikatorer på grønnstrukturens miljøtilstand m.v.

”Marka, heia, byfjellene” – viktig for friluftslivet og trenger målretta planlegging!

Tilgang på nære naturområder er viktig for de som bor i byer og tettsteder. Marka er hovedarenaen for det tradisjonelle tur-friluftslivet, og dekker ofte behovet både for aktiviteter og opphold, småturer og lengre heldagsturer.

De nære naturområdene representerer en avgjørende trivselsfaktor for mange mennesker, og muligheter for mange flere, og det bør være like naturlig for en kommune å utarbeide planer for målretta forvaltning av sine markaområder, som planer for bolig- og næringsutvikling, veiutbygging, avfallsbehandling osv.

Håndboka *”Marka. Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder”* (DN-håndbok 24- 2003):

- Tar for seg begrepet ”marka” og viser hvor forskjellige forholdene er i norske byer og tettsteder
- Viser hvordan arbeidet med en markaplan bør legges opp
- Inneholder utdypende informasjon om, og ideer til, faganalysene for aktuelle temaer,- friluftsliv er gjennomgått spesielt.

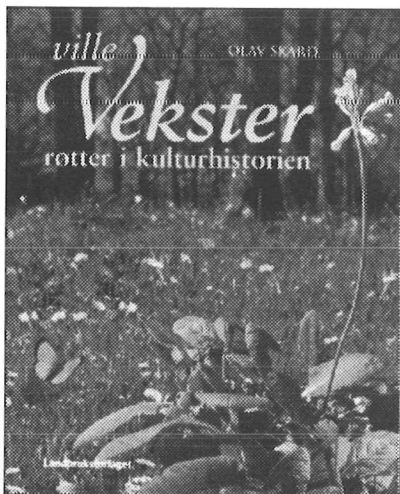
For mer informasjon og bestilling:
www.dirnat.no

Akse Østebrøt, Direktoratet for naturforvaltning, 7485 Trondheim
akse.ostebrøt@dirnat.no

Bokanmeldelse:

Olav Skard, 2003. Ville vekster – røtter i kulturhistorien. 184 sider. Landbruksforlaget, Oslo. (ISBN 82-529-2750-5)

Av Svein Båtvik

Forfatteren har tidligere (2002) gitt ut boka "Trær – røtter i kulturhistorien" som fikk god mottakelse i dagspressen og i bl.a Norsk hagetidende. Forfatteren har fagbakgrunn i hovedsak innen biokjemi, og har arbeidet i farmasøytiske firmaer som Ciba-Geigy og Bayer.

Forfatteren presenterer i boka et utvalg med 34 "urter", 11 "bær", 7 "bregneplanter", 7 lav, 2 moser, 9 sopper, samt noen brunalger og rødalger, ordnet i alfabetisk rekkefølge innen hver "gruppe". Inten-sjonen er først og fremst å vise

hvordan disse artene har vært anvendt i folkemedisin og som mat, i tillegg til andre bruksområder. Hver art eller artsgruppe er illustrert med foto. I tillegg til artsomtalen har forfatteren satt opp et antall forskjellige "tema" knyttet til vekster i kulturhistorien, inklusive f.eks vekstenes biokjemi, heraldikk, folkemedisinens utvikling, signaturlæren, afrodisiaka, plantefarging, blomsterspråk, og matsopper.

Torstein Engelskjøn har kvalitets-sikret den botaniske delen av boka. Det kan se ut som om han i hovedsak har sett på stavingen av de latinske navnene, og på de norske utbredelsesangivelsene, i og med at disse områdene er ganske korrekte i boka.

Bokas sterke siderPlantekjemi og farmasi

Som forfatterens fag- og arbeidsbakgrunn skulle tilsi er boka klart sterkere innenfor plantekjemien og i den folkemedisinske bruken av de omtalte artene. Her er forfatteren på hjemmebane, og det kan være mye interessant å finne for både fagbotanikere, kulturhistorikere og kjemikere. At teksten av og til likevel inneholder enkelte språkblomster får vel da tilgis (rota av geitrams f.eks "må for-

velles før den kokes”, og hvorfor hadde munkene ”kvann med til landet” når den fantes rikelig som viltvoksende i Norge?) Sammenblandingen med svalet i omtalen av øyentrøst på side 98 er unødvendig. Det må også sies at boka ikke er oppdatert når det gjelder det nye lovverket om at legemidler nå kan selges utenom apotekene (jfr side 75). Forfatteren har heller ikke fått med seg at ”molteparagrafen” i det norske lovverket nylig er blitt endret: Forbudet mot å plukke moltekart av 1970 ble foreslått opphevet i Odelsingsproposisjon nr. 100 (2002-03), et forslag som relativt nylig gikk glatt igjennom.

Bildematerialet

De fleste fotoene av karplanter har Svein Grønvold stått for, mens for flertallet av kryptogambildene er det andre fotografer som har levert bidrag. Kvaliteten av bildene i boka er gjennomgående høy, og med enkelte riktige perler representert. Imidlertid er det ikke alltid godt samsvar mellom bildet og den påheftede bildeteksten. Og enkelte mindre heldige bilder har også sluppet igjennom:

- Bildet på side 27 av kamilleblom ligner mistenkelig en vanlig balderbrå, både på blad og blomsterstander
- Bildet av meldestokk på side 57 er lite overbevisende, og viser nok snarere toppen på en svinemelde, *Atriplex patula*

- Bildene av f.eks tepperot, turt og øyentrøst (sidene 89, 91, 99) er heller ikke spesielt heldige, og bildet

av bringebær på side 110 er direkte stusselig.

Dessuten er det for en purist ikke helt ok å registrere at frontbildet, som sylskarpt viser en blomstrende marinøkleblom og en sommerfugl i en lett uskarp løvetann-eng, er kraftig manipulert.

Språkføring

Forfatteren fører stort sett et lettlese- lig og greit bokmål. Litt for ofte finner man dog uklare og tvetydige setninger som burde ha vært luket bort:

- Side 8: ”Når navnet urt blir brukt spesielt for medisinsplanter eller krydderplanter, er dette feilaktig” Hva menes?

- Side 12: ”Burot var mer spredt tidligere”: Var den da vanligere eller var den sjeldnere enn nå?

- På side 51 er det lett overraskende å registrere at Carl von Linné-sitater blir gjengitt på alderdommelig dansk. Riktignok var den svenske botanikeren språkmektig, men at han publiserte på dansk har undertegnede ”svært att acceptera”

- Det er noe oppsiktsvekkende at ”indianerne hadde ryllik i feltutrustingen” all den stund slekta ikke er viltvoksende i Amerika.

Boka er relativt fri for irriterende trykkfeil, selv om ytterligere noe innsats på korrekturlesinga kunne ha luket bort det meste av de omlag 90 trykkfeilene som ble notert ved en rask gjennomlesing. En del andre inkonsistenser kunne lett ha vært fjernet også, f.eks er Henrik Harpe-

stræng på side 122 sitert fra omlag år 1400, mens samme person på side 53 levde i perioden 1164-1244 (som er det korrekte). Aleksander den store hadde nok forlengst lagt ned drikkebeget i "222-235" (jfr side 72), i og med at han levde omlag 356-323 f.Kr. Og Elias Tillandz het ikke "Tilländz", og han var ikke finsk, men kom fra Småland i Sverige, men fikk dog professoratet i medisin i Åbo i 1670 (jfr side 119).

Referanser/kilder

I liten skrift på siste side er det prisverdig nok tatt med en litteraturliste på knapt 90 andre bøker og artikler om beslektede tema.

Bokas svakere sider

Utbredelse av artene

Boka forsøker å gi en kort sammenfatning av hvordan artene er utbredt, og av og til med angivelse av hvor høyt over havet arten er funnet. Av en eller annen grunn har ikke forfatteren brukt Lids 1994-utgave som referanse for navnsetting, utbredelse og høydeangivelser, men istedet 1974-utgaven. Dermed gjenfinnes endel upresise opplysninger om utbredelse, og heller ikke får han da med seg nyere opplysninger om kjente grenser for voksehøyde over havet. F.eks går burota opp til 1220 moh i Ulvik, ikke bare til 800 moh i Voss, og gjeldkarven er også kjent i Ulvik fra 1220 moh, ikke bare på Dovre til 1050 moh. Vill-lin er kjent til 800 moh i Nordre Land, ikke bare til "550 moh i Gudbrandsdalen".

Ormetelg oppgis å kunne vokse til 1290 moh på Hardangervidda, men er etterhvert kjent helt opp til 1550 moh herfra. Og at blåbæra vokser "helst i furuskog" kom muligens som en overraskelse på noen?

Vitenskapelige navn

Alle omtalte arter angis med vitenskapelig navn, og forfatteren forsøker også å forklare hva det vitenskapelige navnet egentlig betyr. For karplantene kan man jo lett finne ut hva deres vitenskapelige navn betyr ved å bruke Lids 6. utgave av Norsk flora (ved Reidar Elven) fra 1994. Dessverre gjengir forfatteren av og til disse forklaringene noe upresist. Eksempler:

- "menyanthes" er ikke "fra grekeren Menanthos som levde ca 300 år f.Kr.", men "menanthos" var navnet på en vannplante hos Theophrast, som levde ca 300 år f.Kr.
- At navnet *Pimpinella* er fra "middelalderen" er vel også tvilsomt. Navnet ble brukt allerede hos Benedictus Crispus på 600-tallet, og er egentlig en forvanskning av "bipinella" som betyr dobbeltfinnet
- "Det gamle *chamomilla* har sammenheng med blomsterduften": Tja, navnet kommer av "chamai" som betyr "på bakken", og "melon" som betyr "eple"
- *Thapsus* var riktignok navnet på en plante som kommer fra Thapsos, men dette ligger da ikke i Tunis, men på Sicilia!
- At *Nuphar* kommer av arabisk og persisk "naufar" er upresist, og ordet

er dessuten ikke forklart. Det heter "nufar" på gresk og persisk, "nu far" på egyptisk og "naufar" på arabisk, og ordet betyr "blåglinsende"(!) - "Siden 1879 har skvallerkål hatt det latinske artsnavnet *podagraria*": Dette er da et originalt Linné-navn, og som Linné fant naturlig å bruke i og med at navnet har tradisjoner helt fra Matthias Lobelius i 1576!

- "Vi vet lite om opprinnelsen til det norske navnet åkermåne". Det er vel nærliggende å anta at det er en folkelig oversettelse av "*Agrimonia*"? - Det var Vergil som brukte navnet *Vaccinium* først, ikke Plinius - "*Empetrum* kommer av petro, klippe, og empetrum, som betyr at den finnes på klipper" (?) (side 112) - *annotinum* betyr vel ikke "årlig", men "fjorårgammel".

Av påpekninger om nomenklatur kan f.eks nevnes at geitramsens her fortsatt sorterer under slektsnavnet *Chamaenerion*, ikke *Epilobium*. Og "*Matricaria recutita*, tidligere *M. chamomilla*", er jo nå best kjent under navnet *Chamomilla recutita*. Fjellkvannen heter ikke *Angelica archangelica* ssp. *norvegica*, men skal ha nominatnavnet som underartsnavn; *A. archangelica* ssp. *archangelica*. Turten heter nå i nyere floraer *Cicerbita alpina*, ikke *Lactuca alpina*. Og hos tranebær er navnet *Oxycoccus* nå blitt synonymisert under *Vaccinium*.

Som nevnt har nok Engelskjøn luket bort de aller fleste trykkfeil i det vi

tenskapelige navneskikket, selv om han har oversatt at oleander heter *Nerium*, ikke "*Nerion*", at lotusblomsten heter *Nelumbo nucifera* (ikke "*N. lucifera*"(!)), og at grå reinlav heter *Cladonia rangiferina*, ikke "*C. rangifenna*". Historien om "Hardangerviddasoppen" burde også vært ledsaget med korrekte vitenskapelige navn; det heter *Penicillium notatum*, og den epokegjørende Cyclosporin A-soppen er i slekta *Tolypocladium*, ikke "*Tolypadium*". Og så får det være tilgitt at en botaniker ikke retter opp navnet på hjorten på side 166, "*Cervus elaphos*", til det korrekte *Cervus elaphus*.

Artsbeskrivelser

En av bokas svakeste sider er dens taksonomiske presisjon. Det er tydelig at forfatteren ikke har spesielt god kunnskap om artenes utseende i en del tilfeller. Men slikt kan jo kompenseres med gode floraer og øvrig kvalitetssikring! At filtkongsløys og mørk kongsløys slås sammen i boka fordi "de ligner hverandre så mye" kan vel til nød aksepteres i en bok med vekt på kulturhistorie, men det finnes eksempler som er verre enn dette, og som både fagbotanikere og opplyste amatører ikke vil nøle med å karakterisere som vesentlige tabber, noe det kan gis enkelte eksempler på her:

- "Kapak" er vel en betegnelse på frøhår fra andre og mer eksotiske arter (som *Ceiba* og *Bombax*) enn geitrams

- At gjeldkarven kan ha blitt forvekslet med pimpernell (*Sanguisorba minor*) høres rart ut, - i beste fall ligner bladverket noe, mens blomsterstand og blomster jo ikke har den fjerneste likhet

- At strandkvannen lukter "kvalmen- de og bittert", mens fjellkvannen har en "ren, aromatisk duft" er kanskje ikke alle rede til å være helt enige i?

- Forfatteren mener at våre to arter "vill-lin og forvillet kultivert lin ligner hverandre så mye at de blir omtalt under ett som lin". Det er vel snarere slik at det er vanskelig å få ikke-botanisk interesserte folk til å se noen som helst likhet mellom disse to slektningene! Forfatteren røper her at han nok ikke har noe forhold til arten vill-lin, men han kunne da ha tatt seg bryet med å se etter i en flora hvordan den ser ut for å unngå slike tabber i boka

- "Vi har to arter nøkkerose" (side 60); tja, vi har vel minst tre?

- "Hos vendelrot sitter blomsterstandene mer luftig og markert enn det som er vanlig for skjermplanter". For det første har vendelrota ingenting med skjermplantene å gjøre, og for det andre er blomsterstanden hos vendelrot heller ikke noen skjerm i botanisk forstand

- Forfatteren synes overhode ikke å ha fått med seg at vi har to arter av åkermåne

- At myk kråkefot "blir om lag 10 cm lang" mens stri kråkefot "kan bli mer enn meterlang" ser heller ikke særlig bra ut.

Oppsummering

Alt i alt er dette en lay-out-messig tiltalende bok med mange interessante opplysninger om et utvalg planter i norsk (og delvis utenlandsk) kulturhistorie. Tradisjoner som både er basert på ren overtro og på mer vitenskapelig holdbare påstander er gjengitt. Mye informasjon er gitt om hvordan disse tradisjonene er videreført til helsekostbutikker og i skolemedisinen i dag, i tillegg til spredte opplysninger om plantenes anvendelse til mat, krydder, farging, osv.

Det må dog innrømmes at når det gjelder norsk kulturhistorie står boka langt tilbake for den grundige gjennomgangen som gjøres i vårt første norske standardverk om temaet, Ove Arbo Høegs *Planter og tradisjon* fra 1974.

Teksten i boka hadde stått seg på å bli sjekket av en fagbotaniker. På denne måten kunne en rekke faktafeil, unøyaktigheter og tvetydigheter blitt unngått, og boka ville ha framstått som bedre gjennomarbeidet.

Slik boka nå foreligger har den såpass mange større og mindre tabber at en bokanmelder av og til kan bli litt i tvil om de informasjoner som gjengis innenfor emner der anmelderen har begrenset kunnskap, faktisk kan tas for god fisk uten videre.

Så, Landbruksforlaget; om noen 2. utgave kommer på tale, så kvalitets-sikre noe bedre!

INNHOOLD

Lederen har ordet 3

Artikler

Eli Fremstad:
Svartor i Trøndelag 4

Arne Garthe:
Litt videre om svæver –
Hieracium 11

Sverre Bakkevig:
Både strandkvann og
fjellkvann kan gi
blemmer på huden 13

Foreningsstoff

Norsk botanisk forening,
Trøndelagsavdellinga: Referat,
årsmøte 9. februar 2004
kl.19.00 16

Ekskursjonsprogram 2004 for
Norsk botanisk forening –
Trøndelagsavdelinga 22

Bokanmeldelser

Akse Østebrot:

To nye håndbøker fra
Direktoratet for natur-
forvaltning:

Grønn by ...arealplan-
legging og grønnstruk-
tur (DN-håndbok 23-
2003) 24

Marka. Planlegging av
by- og tettstedsnære
naturområder (DN-hånd-
bok 24-2003) 25

Svein Båtvik:

Olav Skard, 2003: Ville
vekster – røtter i kultur-
historien. 184 sider. Land-
bruksforlaget, Oslo.
(ISBN 82-529-2750-5) 26

Møteprogram for høsten 2004 32

STOFF TIL NESTE NUMMER AV OREBLADET

For at bladet skal fortsette å gi en presentasjon av plantelivet i Trøndelag, må alle som har noe å bidra med ta kontakt med redaksjonen. Det kan dreie seg om nærmest hva som helst av botanisk stoff med tilknytning til vårt område, små og større artikler f.eks om hvilke prosjekter og botaniske aktiviteter som forskere og studenter driver med, artikler med botanisk tilsnitt innenfor tema som alger, sopp, moser, lav, karplanter, habitater, plantekjemi, plantefysiologi, planteanatomi, plantemedisin, autøkologi, landskapsøkologi, fenologi, plantegeografi, taksonomi, inventeringer, floraprojekter, sjekkklister, forvaltning, undervisning, oppskrifter, osv.; notiser om interessante funn (gjerne med foto), tips om ekskursjonsområder, bokomtaler, og ideer til forenings-aktiviteter kan være noen eksempler.

Frist for manuskripter til høstnummeret: 1. november 2004

Svanholm Olav Dahle
Bugges vei 6 B
7051 TRONDHEIM

B

Returadresse:

Norsk botanisk forening
Vitenskapsmuseet
Seksjon for naturhistorie
Erling Skakkes gt. 47A
7491 Trondheim

Møteprogram for høsten 2004

Alle møtene starter kl. 19.00, og foredragene etterfølges av ei enkel servering og sosialt samvær. Møtene holdes i Trondheim, og møtestedet er Vitenskapsmuseet, i auditoriet i Suhmhuset, Elvegata 6 (samme hus som Middelalderutstillinga; inngang til museets gårds plass enten fra hjørnet Elvegata/Kalvskinns gate eller fra Gunnerus' gate).

Mandag 4. oktober

Marthe Gjestland og Thyra Solem: *Litt av hvert om sopp*

Med høstens soppekursjon og soppstilling friskt i minne vil soppentusiastene Marthe Gjestland og Thyra Solem holde et foredrag om sopp. De vil spesielt snakke om kartleggingsprosjektet for storsopp, men også om soppmangfold generelt og andre spennende ting om sopp.

Mandag 1. november

Terje Klock: *Naturbasen – biologisk mangfold på nett og inn i stua?*

Seniorrådgiver Terje Klock i Direktoratet for naturforvaltning vil presentere databasen der informasjon om biologisk mangfold i kommunene blir samlet. Han vil snakke om kartlegging av naturtyper og arter og gå spesielt inn på hvordan Naturbasen kan brukes til å ta hensyn til biologisk mangfold i arealplanlegging og tiltak.

Mandag 6. desember

Eli Fremstad og Thyra Solem: *Gamle hageplanter i Trøndelag*

Førsteamanuensis Eli Fremstad og forsker Thyra Solem holder på med et prosjekt om dokumentasjon og kartlegging av gamle hageplanter i Trøndelag og Møre & Romsdal, med tanke på langsiktig bevaring. De har reist rundt i landsdelene og sett på gamle planter i gamle hager og snakket med hageeierne. Resultatet av dette arbeidet blir presentert i foredraget.